

POLOŽAJ ŽRTAVA RATNOG SEKSUALNOG NASILJA U
BOSNI I HERCEGOVINI

Irina Terzić

Sarajevo, 2016

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Prava žrtava ratnog seksualnog nasilja u međunarodnom pravu	2
3. Obaveze Bosne i Hercegovine prema žrtvama ratnog seksualnog nasilja	3
4. Položaj žrtava ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini	4
5. Ostvarivanje prava žrtava ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini	8
5.1. <i>Novčana naknada</i>	8
5.2. <i>Besplatna pravna pomoć</i>	10
5.3. <i>Zdravstvena i psihološka pomoć</i>	11
5.4. <i>Pravda za žrtve</i>	12
5.4.1. <i>Definicija ratnog silovanja</i>	13
6. Žrtve ratnog seksualnog nasilja kao svjedoci pri suđenjima ratnim zločinima	15
7. Muške žrtve ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini	17
8. „Nevidljiva djeca“ – djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja	18
9. Zaključak	19
Literatura	20

1. Uvod

Masovno seksualno nasilje, koje je počinjeno za vrijeme rata, između 1992. do 1995. godine u Bosni i Hercegovini (BiH), je ostavilo psihičke i fizičke posljedice na žrtve, s kojima će živjeti do kraja života. Prema međunarodnom pravu, BiH je obaveza pružiti reparacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja, i time ublažiti posljedice takvih ratnih zločina. Međutim, reparacije u BiH za žrtve ratnog seksualnog nasilja se ne sprovode efikasno, što se nepovoljno odražava na status ovih žrtava. Na neefikasnost reparacijskog sistema u BiH utiče više različitih faktora, na prvom mjestu odsustvo jedinstvenog pravnog okvira koji uređuje pravo na reparacije ovih žrtava u BiH, zbog čega se njihova prava uređuju entitetskim zakonima. No zakoni entiteta koji reguliraju ovu materiju se značajno razlikuju, počevši od priznavanja statusa žrtvama ratnog seksualnog nasilja kao posebne kategorije civilnih žrtava rata, kriterija za podnošenje zahtjeva za ostvarivanje prava na reparacije, ali i vrste prava koja mogu ostvariti. Pored toga, zakonodavstvo Republike Srpske nije u skladu sa međunarodnim načelom nezastarijevanja ratnih zločina, te predviđa rok za podnošenje zahtjeva za reparacije, koji je istekao krajem 2007. godine. Zbog neharmoniziranosti zakona u BiH žrtve ratnog seksualnog nasilja u BiH nemaju jednak tretman, što za posljedicu ima diskriminaciju žrtava na osnovu mjesta njihovog prebivališta. Uz sve to i sporost procesuiranje ratnih zločina seksualnog nasilja kao i usko definisanje ovog zločina u BiH zakonodavstvu utječe na prava žrtava na satisfakciju. Članak također obrađuje i prava žrtava kao svjedoka ratnog seksualnog nasilja, te položaj muških žrtava ratnog seksualnog nasilja i djece rođene kao posljedica silovanja za vrijeme rata u BiH. Ovaj članak ima za cilj izložiti stvarni položaj ovih žrtava u BiH i ukazati na nedovoljnu podršku koja se pruža ovakvim žrtvama. Najzad, ovaj članak predlaže mjere koje nadležne vlasti treba da poduzmu kako bi ojačale zaštitu i podršku žrtvama ratnog seksualnog nasilja u BiH.

2. Prava žrtava ratnog seksualnog nasilja u međunarodnom pravu

Ratno seksualno nasilje u podrazumijeva seksualno nasilje nad ženama, muškarcima, djevojčicama i dječacima koje se javlja u sukobu, a obuhvata: silovanje, prisilnu trudnoću, prisilnu sterilizaciju prisilni abortus, prisilnu prostituciju, seksualne eksploatacije, trgovine ljudima, seksualno ropstvo, prisilna obrezivanje, kastracije, prisilne nagosti, te bilo koji drugi oblik seksualnog nasilja usporedive težine.

Seksualni zločini se koriste kao oruđe rata u svrhu ponižavanja protivničke strane. Patrick Cammaert, bivši Komandant Oružanih snaga pri misiji UN-a u Kongu je rekao „U modernom konfliktu mnogo je opasnije biti žena nego vojnik.“¹ Međutim, pored žena, žrtve i muškarci su često žrtve ratnog seksualnog nasilja.

Svaka država koja je prošla kroz ratni oružani sukob treba da provede tranzicijsku pravdu. Tranzicijska pravda podrazumijeva niz procesa i mehanizama koji imaju za cilj da olakšaju jednom društvu da ublaži posljedice ratnih zločina, da se kazne odgovorne osobe i zadovolji pravda, kako bi se postiglo pomirenje između sukobljenih strana. Jedan od elemenata tranzicijske pravde jeste i reparacija. Svrha reparacije je eliminirati, što je više moguće, štetu nanесenu krivičnim djelima za vrijeme rata, te uspostaviti stanje koje je postojalo prije nego što su takva djela počinjena. Iako posljedice ratnog seksualnog nasilja ne mogu biti u potpunosti uklonjene, reparacijom se može ublažiti nastala šteta, a pružanjem pomoć žrtvama olakšati da normalno nastave život. Država ima obavezu da nadoknadi štetu za djela ili propuste za koje je odgovorna, ukoliko je prekršila svoje obaveze prema međunarodnom pravu o ljudskim pravima ili međunarodnim humanitarnog prava.² Dakle kada država popusti da zaštiti građane od seksualnog nasilja tokom rata, obavezna je da nadoknadi žrtvama pretrpljenu štetu, te da uspostavi programe za reparacije i pomoć žrtvama.

Generalna skupština Ujedinjenih nacija je 2006. godine usvojila Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava³ (UN Osnovna načela). UN Osnovna načela propisuju 5 vrsta reparacije; restituciju, rehabilitaciju, reparaciju, razne oblike zadovoljenja (javna izvinjenja, komemoracije, utvrđivanje činjenica, kazivanje istine itd.) i garancije

---

¹ *War on Women: Time for Action to End Sexual Violence in Conflict*, Nobel Women's Initiative 2011, s. 2.

² V. npr. čl. 14 Konvencije protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana, čl. 75 Rimskog Statuta za Međunarodni Krivični Sud, čl. 3 Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu, čl. 148 Ženevske konvencije o zaštiti civila za vrijeme rata i čl. 131 Ženevske konvencije o postupanju sa ratnim zarobljenicima.

³ Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava, Rezolucija /RES/60/147 usvojena od strane Generalne skupštine 16.12.2005 dostupno na: <http://www.refworld.org/docid/4721cb942.html> (očitanje 20.10.2014).

neponavljanja. Pored toga, prema UN Osnovnim načelima žrtve imaju pravo i na ostalu vrstu podrške, kao što je pristup sudu i relevantnim informacijama koje se odnose na povrede i mehanizme reparacije.

3. Obaveze Bosne i Hercegovine prema žrtvama ratnog seksualnog nasilja

BiH je obavezna pružiti reparacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja, što proizlazi iz Aneksa 7 Dejtonskog mirovnog sporazuma, koji propisuje kompenzacije zbog štete nastale tokom oružanog sukoba u BiH. Pored toga, ova obaveza za BiH proizilazi i iz prethodno spomenutih UN Osnovnih načela i međunarodnih sporazuma. Reparacija za žrtve rata u BiH nije regulirana na državnom nivou, uprkos inicijativama nadležnih organa. Naime bosanskohercegovačke vlasti su izradile Državnu strategiju za tranzicijsku pravdu, Program poboljšanja položaja žena žrtava ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture u BiH i Akciononi planu za implementaciju UN Rezolucije 1325 u BiH, u kojima se regulira reparacija za žrtve ratnog seksualnog nasilja i poboljšanje njihovog statusa. No zbog složenosti političkog sistema BiH, njihovi pokušaji nisu uspjeli.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH u saradnji sa Ministarstvom pravde BiH je 2008. godine izradilo Strategiju tranzicijske pravde u BiH. Ova Strategija predviđa značajan broj aktivnosti kojima bi se poboljšao reparacijski sistem za žrtve ratnog seksualnog nasilja. Opći cilj Strategije tranzicijske pravde je stvoriti prihvatljivu platformu za djelotvorne i realne mehanizme i aktivnosti putem kojih će se ispraviti nepravde i zaliječiti traume koje su nastale kao posljedica rata, vratiti povjerenje u institucije i sprečiti ponavljanja kršenja ljudskih prava i ratnih zločina.⁴ Strategija ne definiše žrtve ratnog seksualnog nasilja kao posebnu kategoriju rata, nego su ove žrtve obuhvaćene kategorijom civilnih žrtava rata. Ipak Strategija predviđa različite vrste programa za unapređenje reparacijskog sistema kojima bi se poboljšao položaj svih žrtava rata, uključujući i žrtava ratnog seksualnog nasilja. Međutim, Strategija do danas nije usvojena zbog nemogućnosti usaglašavanja između entiteta.

Dalje, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice i Populacijski fond Ujedinjenih nacija (UNFPA) su 2010. godine izradili Program poboljšanja položaja žena žrtava ratnog silovanja, seksualnog zlostavljanja i torture u BiH. Program obuhvata četiri ključna segmenta za rad na poboljšanju statusa žrtava koje su preživjele seksualno nasilje u ratu: zakonodavni okvir i njegova harmonizacija sa međunarodnim

---

⁴ Strategija tranzicijske pravde u BiH 2012-2016, s. 6, dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/propisi/konsultacije/Strategija%20TP%20-%20bosanski%20jezik%20fin%20doc.pdf> (očitanje 20.10.2014).

standardima, pristup besplatnoj pravnoj pomoći i adekvatne mjere zaštite žrtava koje svjedoče na suđenjima za ratne zločine, jačanje kapaciteta pružaoca usluga, i partnerstvo između vladinog i nevladinog sektora. Iako je u početku bio fokusiran samo na žene, naknadnim promjenama, u Program su uključene i muške žrtve rata. Program predviđa mjere kojima bi se položaj žrtava ratnog seksualnog nasilja značajno poboljšao, no zbog nedovoljne spremnosti za saradnju entitetskih vlasti, naročito Republike Srpske,⁵ Program i dalje nije usvojen.

Pored Strategije tranzicijske pravde i Programa, unapređenje statusa žrtava ratnog seksualnog nasilja je predviđeno i u Akcionom planu za implementaciju UN Rezolucije 1325 u BiH, koji je usvojilo Vijeće ministara BiH u 2010. godini.⁶ Akcioni plan je kreiran u svrhu poboljšanja položaja žena u BiH, povećanjem participacija žena na mjestima donošenja odluka, vojnih, policijskih snaga i mirovnih misija. Također, jedan od ciljeva Akcionog plana je i poboljšanje mreže podrške i pomoći ženama i djevojčicama koje su bile žrtve za vrijeme ratnih sukoba. Implementacija ovog Akcionog plana je odavno počela, no obzirom da njegov fokus nije na žrtvama ratnog seksualnog nasilja, stoga on ne doprinosi poboljšanju njihovog statusa.

Uprkos svim dokumentima i pravnim odredbama koje se odnose na poboljšanje položaja žrtava ratnog seksualnog nasilja, ova kategoriji žrtava ima ograničen pristup reparacijama. U praksi veliki broj ovih žrtava nailazi na različite prepreke u ostvarivanju svojih prava, a čak i kada im se prizna pravo na reparacije, žrtve ne dobivaju adekvatnu podršku.

4. Položaj žrtava ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini

Reparacijski sistem u BiH ne pruža adekvatnu potporu žrtvama ratnog seksualnog nasilja. Žrtve ni danas, 20 godina po okončanju rata, ne mogu da ostvare svoja prava u potpunosti. Jedan od glavnih uzroka tome je odsustvo jedinstvenog pravnog okvira, primjenjivog na cijeloj teritoriji BiH, koji regulira reparacije za žrtve ratnog seksualnog nasilja. Štaviše, na državnom nivou ne postoji jedinstven zakon koji regulira prava na reparacije ne samo ovih žrtava, već i civilnih i vojnih, već se ova prava reguliraju entitetskim zakonima.

---

⁵ Razgovor sa Bakirom Hasečić, predstavnicom Udruženja Žena-žrtva rata; v. i TRIAL, *General Allegation to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence*, 2014, p. 115, dostupno na: http://www.trial-ch.org/fileadmin/user_upload/documents/CAJ/BH/TRIAL_BiH_GA_SRTJ_Feb2014.pdf (očitanje 23.11.2014).

⁶ Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je usvojilo 1. oktobra 2000. Rezoluciju 1325 "Žene, mir i sigurnost", čiji je cilj da, osigurati sudjelovanje žena u rješavanju sukoba.

U Federaciji BiH prava žrtava ratnog seksualnog nasilja se reguliraju Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom⁷ (Zakon o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH), a u Republici Srpskoj Zakonom o zaštiti civilnih žrtava Republike Srpske⁸. Međutim, ovi zakoni su neharmonizirani, stoga između Federacije BiH i Republike Srpske postoje značajne razlike u reguliranju ostvarivanja prava na reparacije. Za razliku od Zakona o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH, Zakon o zaštiti civilnih žrtava Republike Srpske propisuje strožije uslove za ostvarivanja ovih prava, što u konačnici rezultira nejednakim postupanjem prema žrtvama ratnog seksualnog nasilja. Ovi zakoni se razlikuju i u pogledu priznavanja statusa žrtve ratnog seksualnog nasilja, kriterija prebivališta podnosioca zahtjeva za priznanje statusa žrtve ratnog seksualnog nasilja, rokova za podnošenje ovog zahtjeva i u pogledu prava koja žrtve mogu ostvariti. Pored toga, ni unutar Federacije BiH žrtve ne dobivaju jednak tretman. Naime oblast socijalne i zdravstvene zaštite se regulira na kantonalnom nivou, no kantonalni zakoni se međusobno značajno razlikuju u reguliranju ove oblasti. Pored toga ovi zakoni nisu harmonizirani sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH.

Na prvom mjestu zakonodavstvo entiteta se razlikuje po tome što se, za razliku od Republike Srpske, žrtve ratnog seksualnog nasilja u Federaciji priznaju kao posebna kategoriju civilnih žrtava rata.⁹ Ove izmjene su uvedene u Zakon o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH u septembru 2006. godine, a prije njih žrtve ratnog seksualnog nasilja su morale dokazati su da su zadobile minimalno 60% tjelesnog oštećenja. No nakon izmjena, žrtve moraju da dokažu samo da su pretrpjele seksualno zlostavljanje za vrijeme rata, ali ne i tjelesno oštećenje. Da bi dobile status civilne žrtve rata žrtve ratnog seksualnog nasilja u Federaciji BiH moraju priložiti: uvjerenje o utvrđenom statusu i posljedicama čina zlostavljanja i silovanja i odgovarajuću medicinsku dokumentaciju.¹⁰ Ova uvjerenja mogu izdavati institucije i druga udruženja građana koja se bave pružanjem pomoći zlostavljanim i silovanim licima, uz pismenu saglasnost Federalnog ministarstva rada i socijalne politike.¹¹ S druge strane, Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske ne priznaje žrtve ratnog seksualnog nasilja kao posebnu kategoriju, pa ove žrtve imaju isti status kao i ostale civilne žrtve rata, te moraju dokazati minimalni procent tjelesnog oštećenja od 60%. Dakle Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske ne pravi nikakvu razliku između žrtava ratnog seksualnog nasilja i drugih civilnih žrtava, iako u slučaju silovanja tjelesno oštećenje nije odgovarajući kriterij za određivanje njihovog statusa. Naime, seksualno nasilje ne mora nužno proizvesti tjelesno oštećenje. Ono

---

⁷ Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, Sl. gl. Federacije BiH 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09.

⁸ Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, Sl. gl. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07, 111/09 i 118/09.

⁹ Čl. 54 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7).

¹⁰ Čl. 3 st. d Upustva o postupku priznavanja statusa civilne žrtve rata, Sl. gl. Federacije BiH 62.

¹¹ Ibid.

što je mnogo važnije kod ovakve vrste nasilja jesu psihološke posljedice, odnosno posttraumatski stresni poremećaj (PTSP), koje takav čin ostavlja na žrtvu.¹²

Pored toga, Zakon Federacije BiH se razlikuje od Republike Srpske i po kriteriju prebivališta podnosioca zahtjeva za priznanje statusa žrtve ratnog seksualnog nasilja. Naime, prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH prava koja proizilaze iz ovog zakona mogu ostvariti svi državljani BiH, uključujući i one koji imaju državljanstvo Republike Srpske, a imaju prebivalište ili boravište na teritoriji Federacije BiH, pod uslovom da takva prava nisu ostvarili u Republici Srpskoj.¹³ S druge strane, prema Zakonu o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, prava koja garantira ovaj Zakon mogu ostvariti samo osobe koje imaju prebivalište na teritoriji Republike Srpske,¹⁴ čime se isključuje mogućnost da žrtve sa državljanstvom Federacije BiH apliciraju za ostvarivanje prava. Međutim, i Zakon o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH također sadrži ograničenje u vezi ostvarivanjem prava na reparacije, jer ta prava ne mogu ostvariti osobe koje borave izvan BiH preko tri mjeseca. Dakle žrtve ratnog seksualnog nasilja koje žive izvan BiH ne mogu ostvariti nikakva prava na osnovu ovog Zakona, a ukoliko su stekli status žrtve pa se naknadno odsele gube prethodno stečena prava.

Dalje, entitetski zakoni se razlikuju i u rokovima za podnošenje zahtjeva za priznanje statusa žrtve ratnog seksualnog nasilja. Zakon o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH ne predviđa vremenski rok za podnošenje zahtjeva za priznavanje statusa žrtve ratnog seksualnog nasilja, dok Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske predviđa rok za podnošenje ovog zahtjeva, koji je istekao 31. decembra 2007 godine.¹⁵ Ratni zločini ne zastarijevaju, pa je postavljanje rokova za ostvarivanje prava na reparacije u suprotnosti sa UN Osnovnim načelima, prema kojima se „odredbe o zastarjelosti neće se primjenjivati na teška kršenja ljudskih prava i ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava koje predstavljaju zločine na osnovu međunarodnog prava.“¹⁶

Zakoni entiteta se razlikuju i u pogledu prava koja propisuju za žrtve. Kada dokažu da su pretrpjele seksualno nasilje za vrijeme rata, žrtve u oba entiteta imaju pravo na: mjesečnu penziju, zdravstvenu pomoć, osposobljavanje za rad (profesionalna rehabilitacija, prekvalifikacija i dokvalifikacija).¹⁷ No za razliku od Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, Zakon o socijalnoj zaštiti Federacije BiH

---

¹² V. internet stranicu:

http://www.merckmanuals.com/professional/gynecology_and_obstetrics/domestic_violence_and_rape/medical_examination_of_the_rape_victim.html

¹³ Čl. 57 st. 3 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom (bilj. 7).

¹⁴ Čl. 76 st. a Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7).

¹⁵ Čl. 34 Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske (bilj. 8).

¹⁶ Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava (bilj. 3), p. 6.

¹⁷ Čl. 58 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7), čl. 8 Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske (bilj. 8).

predviđa i pravo na prioritarno zapošljavanje i stambeno zbrinjavanje, te pravo na pravnu pomoć.¹⁸ Dakle žrtve u Republici Srpskoj nemaju mogućnost da ostvare ova prava, što je još jedan od mnogobrojnih pokazatelja neravnopravnog položaja žrtava u entitetima BiH.

Pored neharmoniziranosti zakona entiteta, postoje razlike i kod kantonalnih zakona u reguliranju prava žrtava ratnog seksualnog nasilja. Naime zakoni kantona koji reguliraju ovu materiju nisu usklađeni sa Zakonom o socijalnoj zaštiti Federacije BiH. Tako u Hercegovačko-neretvanskom i Posavskom kantonu zakoni o socijalnoj zaštiti uopće ne spominju civilne žrtve rata. Stoga civilne žrtve rata, uključujući i žrtve ratnog seksualnog nasilja, u ova dva kantona ne mogu da ostvare pravo na reparacije.¹⁹ Iako Zakon o socijalnoj zaštiti Federacije BiH predviđa da se prava koja nisu određena kantonalnim zakonom uređuju prema federalnom zakonu, u praksi se to rijetko dešava.²⁰ Štaviše, kantonalni zakoni ne propisuju prava za žrtve kao federalni Zakon. Naime Zakon o socijalnoj zaštiti Federacije BiH predviđa da se pravo na prioritarno zapošljavanje za žrtve rješava na kantonalnom nivou,²¹ no nijedan kantonalni zakon ne sadrži ovo pravo.

Iz prethodno navedenog vidljivo je da žrtve ratnog seksualnog nasilja nemaju ravnopravan tretman u BiH, obzirom da entiteti, pa čak i kantoni na potpuno različiti način reguliraju prava ovih žrtava. Žrtve ratnog seksualnog nasilja u BiH su diskriminirane na osnovu mjesta njihovog prebivališta što je vidljivo prije svega iz činjenice da zakonodavstvo Federacije BiH daje status posebne kategorije žrtava rata, dok u Republici Srpskoj ove žrtve su izjednačene sa civilnim žrtvama rata. Pored toga, entitetski zakoni ne propisuju jednaka prava za žrtve ratnog seksualnog nasilja. Štaviše, u Republici Srpskoj poslije 2007. godine žrtve ne mogu podnijeti zahtjev za reparacije. Uz sve to, tretman ovih žrtava nije jednak u svim kantonima. Iz prethodno navedenih razloga bilo je slučajeva gdje su žrtve ratnog seksualnog nasilja morale mijenjati mjesto prebivališta, kako bi mogle ostvariti svoja prava na reparacije.²² Međutim, prema međunarodnim standardima sve žrtve trebaju imati ravnopravan tretman u cijeloj BiH, a jedini način da s to postigne je da njihova prava budu regulirana na državnom nivou, obzirom da se ratni zločini tiču BiH u cijelosti, a ne entiteta pojedinačno. Nadležni organi BiH trebaju priznati status posebne kategorije civilnih žrtava rata svim žrtvama ratnog seksualnog nasilja na teritoriji cijele BiH, te poštivati načelo međunarodnog prava o nezastarijevanju ratnih zločina, i ukinuti rokove za podnošenje zahtjeva za reparacije.

---

¹⁸ Čl. 58, st. 7, 8, 9 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7). U praksi ova prava se ne pružaju žrtvama, stoga neće biti obrađeni u narednom djelu teksta.

¹⁹ Vodič za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite, s. 10, dostupno na: http://www.rightsforall.ba/publikacije-bs/docs-bs/vodic_socijalna_zastita.pdf (očitanje 20.01.2015).

²⁰ Ibid.

²¹ Čl. 58 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7).

²² Intervju sa Bakirom Hasečić, predsjednicom Udruženja Žena-žrtva rata.

Na kraju, jedna od prepreka za pružanje prava na reparacije žrtvama ratnog seksualnog nasilja jeste i nepostojanje baze podataka o ovim žrtvama. Strategija tranzicijske pravde predviđa kreiranje jedinstvene baze podataka za sve žrtve rata, a koja bi uključivala i žrtve ratnog seksualnog nasilja. Ovakva baza podataka bi značajno doprinijela efikasnijem pružanju reparacije žrtvama ali i olakšala akademska i druga istraživanja o oružanom sukobu u BiH.²³ Naravno, takva baza podataka treba biti uspostavljena na način da obezbijedi pravo na privatnost žrtava i zaštitu njihovih ličnih podataka.

5. Ostvarivanje prava žrtava ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini

U sklopu prava na reparacije, žrtve ratnog seksualnog nasilja imaju pravo na novčanu kompenzaciju i besplatnu zdravstvenu, psihološku i pravnu pomoć. No pristup ovim pravima u BiH je jako ograničen. Podršku žrtvama ratnog seksualnog nasilja u većini slučajeva pružaju nevladine organizacije, koje uglavnom finansiraju međunarodne organizacije, pri čemu je učestvovanje državnih vlasti minimalno. Trenutno u BiH 11 nevladinih organizacije radi na pružanju pomoći ovim žrtvama,²⁴ a neke od najaktivnijih su Medica Zenica, Vive žene Tuzla, Snaga žene Tuzla i Žena žrtva rata. Pored ograničenog pristupa gore navedenim pravima, zbog sporosti procesuiranja ratnih zločina, žrtvama je uskraćeno i pravo na satisfakciju.

5.1. Novčana naknada

Najčešći oblik reparacije jeste novčana naknada, odnosno obeštećenje. Ova vrsta reparacije za žrtvame ratnog seksualnog nasilja u BiH nije adekvatno regulirana. Kao glavni razlog tome je činjenica da se novčane naknade u većini slučajeva isplaćuju na osnovu entitetskih zakona o pravima civilnih žrtava rata, te u manjoj mjeri, putem sudskih postupaka za naknadu materijalne i nematerijalne štete. Prema članovima 195 i 198 Zakona o krivičnom postupku BiH²⁵ Sud BiH ima dvije opcije, jedna je da dodijeli žrtvi ono što je tražila, a drugo je da uputi žrtvu na civilni postupak, o čemu će se odlučivati u skladu sa zakonom koji uređuje obligacione odnose. U većini slučajeva Sud se opredjeljuje za drugu opciju. Na primjer, na okruglom stolu koji je

---

²³ Strategija tranzicijske pravde u BiH 2012-2016 (bilj. 4), s. 38.

²⁴ TRIAL, Medica Zenica, Vive Žene Tuzla, Udruženje Žena-žrtva rata, Snaga Žene, Sekcija žena od logorašica Kantona Sarajevo, Fondacija lokalne demokratije, Izvor-Prijedor, Društvo za ugrožene narode, Naš Glas, Sumejja Gerc.

²⁵ Zakon o krivičnom postupku BiH br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09.

u septembru 2014. godine organizirao TRIAL na temu ostvarivanja imovinskopravnih zahtjeva žrtava zločina počinjenih tokom rata, sutkinja Suda BiH je rekla da do sada ni u jednom predmetu, od preko 300 procesuiranih, nisu dobili imovinskopravni zahtjev u toku postupka.²⁶ Kao glavni razlog za upućivanje žrtava na civilni postupak se navodi da odlučivanje o zahtjevu za obeštećenje oduzima dosta vremena, što utiče na odugovlačenja krivičnog postupka.²⁷ Ovo opravdanje je kritikovano od strane stručnjaka, koji smatraju da ova tvrdnja nema osnova obzirom na vrijeme koje je potrebno za izvođenje dokaza u vezi sa optužbama u krivičnom postupku, te bi u poređenju s tim odlučivanje o naknadi štete uzeo samo mali dio toga vremena.²⁸ Upućivanje na civilni postupak je nepovoljniji za žrtve jer je za takav postupak potreban advokat, a žrtve nemaju dovoljno materijalnih sredstava, zbog čega često i ne nastave sa svojim potraživanjem obeštećenja.²⁹ Drugi razlog zbog kojeg žrtve ne ostvare pravo na obeštećenje jeste i činjenica da žrtve ne podnesu zahtjev u kojem specijaliziraju visinu i osnove odštete.³⁰ Razlog tome je da u većini slučajeva nadležni organi ne informiraju žrtve o ovoj mogućnosti, te kako da je ostvare. Pored toga, kako je prethodno navedeno, većina žrtava nemaju dovoljno sredstava da plate profesionalnu pravnu pomoć, a besplatna pravna pomoć nije adekvatno regulirana u BiH.³¹

Posebni problemi kod ostvarivanja prava na novčanu naknadu nastaje kada zaštićeni svjedok podnese ovaj zahtjev za obeštećenje. Tako zaštićeni svjedok koji je upućen na parnični postupak biva primoran da otkrije svoj identitet, što stvara dodatne probleme za oštećene.³² Na primjer, prijavljen je slučaj u kojem je žena žrtva ratnog seksualnog nasilja, sa statusom zaštićenog svjedoka, podnijela tužbu za obeštećenje Općinskom sudu u Sarajevu, nakon što je optuženi proglašen krivim za zločine nad njom.³³ No Općinski sud u Sarajevu je odbio njenu tužbu, uz objašnjenje da tužba ne ispunjava uvjete propisane Zakonom o parničnom postupku Federacije BiH³⁴. Naime Sud nije prepoznao kategoriju zaštićene svjedokinje kao parnične stranke, stoga je

---

²⁶ TRIAL, *Ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete žrtava ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka u. Bosni i Hercegovini – stanje, problemi i perspektive*, 2015, s. 13, dostupno na: http://diskriminacija.ba/sites/default/files/TRIAL_CompensationClaim_analysisBOS.pdf (očitanje 15.05.2015).

²⁷ Human Rights Council, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*, 2013, p. 94, dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-49-Add3_en.pdf (očitanje 20.09.2014), TRIAL (bilj. 26), s. 13, *Obrazloženje presuda u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izazovi i pozitivni primjeri*, OSCE 2009, s. 24-25, dostupno na http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122314244699ser.pdf (očitanje 22.10. 2014).

²⁸ OSCE (bilj. 27), s. 24-25.

²⁹ Human Rights Council (bilj. 27), p. 94.

³⁰ TRIAL, *Ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete žrtava ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka u. Bosni i Hercegovini – stanje, problemi i perspektive* (bilj. 26), s. 16.

³¹ Više o pravu na besplatnu pomoć v. 5.2. *Besplatna pravna pomoć*.

³² TRIAL, *Ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete žrtava ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka u. Bosni i Hercegovini – stanje, problemi i perspektive* (bilj. 26), s. 16.

³³ Ibid.

³⁴ Zakon o parničnom postupku Federacije BiH, Sl. gl. Federacije BiH 53/03, 73/05 i 19/06.

jedino preostalo rješenje bilo da se tužiteljica odrekne svog statusa zaštićene svjedokinje, što je na kraju morala učiniti.³⁵

Na kraju, iznos novčane naknade koji se isplaćuju u entitetima nije ujednačen, što je još jedan od pokazatelja nejednakog tretmana žrtava ratnog seksualnog nasilja. U Federaciji BiH žrtve imaju pravo na mjesečnu penziju od 586 KM,³⁶ a u Republici Srpskoj ova penzija iznosi između 100 i 350KM (samo za žrtve sa 60% tjelesnog oštećenja).³⁷

5.2. Besplatna pravna pomoć

Pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve ratnog seksualnog nasilja u BiH je vrlo ograničeno, što je uzrokovano fragmentiranim reguliranjem prava na reparacije za žrtve, ali i sistema besplatne pravne pomoći. Za razliku od Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, Zakon o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH predviđa pravo na besplatnu pravnu pomoć za žrtve,³⁸ te propisuje da se ovo pravo regulira zakonima kantona.³⁹ Međutim sistem besplatne pravne pomoći u BiH ne funkcioniše na efikasan način, pa je besplatna pravna pomoć za žrtve ratnog seksualnog nasilja jako ograničena. Naime na državnom nivou ne postoji Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći,⁴⁰ te se ova materija regulira na entitetskom nivou. Kako je prethodno navedeno, u Federaciji BiH pravo na besplatnu pravnu pomoć se ostvaruje na kantonalnom nivou, kroz Zavode za besplatnu pravnu pomoć. No ovi Zavodi nisu uspostavljeni u svim kantonima (nedostaju u Srednjobosanskom i Hercegbosanskom kantonu), što znači da žrtve ratnog seksualnog nasilja sa prebivalištem u ovim kantonima nemaju pristup besplatnoj pravnoj pomoći. U Republici Srpskoj je osnovan Centar za besplatnu pravnu pomoć, koji se bavi pružanjem ovih usluga socijalno ugroženoj kategoriji, no da bi dobile pristup besplatnoj pravnoj pomoći moraju dokazati da su lošeg imovinskog stanja.⁴¹ Pored toga, svi Zavodi (Centri) za pružanje pravne pomoći u BiH nemaju dovoljno

---

³⁵ Ibid.

³⁶ Intervju sa Bakrom Hasečić, predsjednikom Udruženja Žena-žrtva rata.

³⁷ M. Šoštarić, *War Victims and Gender-Sensitive Truth, Justice, Reparations and Non-Recurrence in Bosnia and Herzegovina*, Impunity Watch 2012, s. 50, dostupno na: http://www.impunitywatch.org/docs/Gender_Research_Report_BiH_English.pdf (očitanje 25.09.2014).

³⁸ Čl. 58 st. 9 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7).

³⁹ Čl. 58 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7).

⁴⁰ Bilo je pokušaja da se donese Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći koji bi bio jedinstven za cijelu BiH, no nacrt Zakona nije usvojen zbog neusaglašenosti u Parlamentu, v. TRIAL, *General Allegation to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence* (bilj. 5), p. 128.

⁴¹ V. internet stranicu Centra za besplatnu pravnu pomoć u Republici Srpskoj: <http://www.mpr-centar.org/index.php/sr/o-centru/misija> (očitanje 25.05.2015).

sredstava za rad,⁴² a postavlja se i pitanje koliko su osobe koje rade na pružanju ovih usluga stručne u domenu ostvarivanja prava na reparacije za žrtve ratnog seksualnog nasilja.

Obzirom na prethodno navedeno, ali i činjenicu da su Zavodi nedavno uspostavljeni, žrtve ratnog seksualnog nasilja u BiH uglavnom ostvaruju besplatnu pravnu pomoć su kroz nevladin sektor koji se bavi pružanjem pomoći ovim žrtvama.⁴³ Međutim, sredstva ovih organizacije su jako ograničene, zbog čega nisu u mogućnosti da pruže adekvatnu pravnu pomoć.

Besplatna pravna pomoć je značajna za žrtve seksualnog nasilja jer im olakšava pristup informacijama o pravu na reparacije, obzirom da veliki broj žrtava nije upoznat sa ovim pravom i načinom na koji ga mogu ostvariti. Na primjer, zabilježeni su slučajevi gdje žrtve nisu bile upoznate sa činjenicom da primaju kompenzaciju za štetu pretrpljenu tokom rata, već su mislili da se novčana sredstva isplaćuju na osnovu socijalne pomoći.⁴⁴ Obzirom da je većina žrtava ratnog seksualnog nasilja u BiH lošeg materijalnog stanja, te da nema dovoljno sredstava za profesionalnu pravnu pomoć,⁴⁵ nadležni organi treba da preduzmu odgovarajuće mjere kako žrtvama omogućile potpun pristup besplatnoj i adekvatnoj pravnoj pomoći.

5.3. Zdravstvena i psihološka pomoć

Seksualno nasilje izaziva tjelesna i psihička oštećenja (traumu) kod žrtava. Prema Zakonu o osnovama socijalne zaštite Federacije BiH i Zakonu o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske žrtve imaju pravo na besplatnu zdravstvenu pomoć.⁴⁶ Međutim, kao što je slučaj i sa ostalim vrstama pomoći, žrtve ratnog seksualnog nasilja nisu adekvatno zbrinute ni kada je u pitanju besplatna zdravstvena i psihološka pomoć. Na primjer, u istraživanju koje je sprovedla Medica Zenica, 80% ovih žrtava je navelo zdravstvenu i psihološku pomoć kao najpotrebniju (pored novčane pomoći i stambenog zbrinjavanja).⁴⁷ Zbog nedovoljne podrške državnih

---

⁴² V. internet stranicu: <http://www.mrezapravnepomoci.org/ba/o-nama/informacije-o-projektu-pristupa-pravdi> (očitanje 25.05.2015).

⁴³ *General Allegation to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence* (bilj. 5), p. 128.

⁴⁴ Šošćarić (bilj. 37), s. 51.

⁴⁵ TRIAL, *Ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete žrtava ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka u Bosni i Hercegovini – stanje, problemi i perspektive* (bilj. 26), s. 16.

⁴⁶ Čl. 58 Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodica sa djecom (bilj. 7), čl. 8 Zakona o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske (bilj. 8).

⁴⁷ Medica Zenica & medica mondiale, *“We are still alive. We have been harmed but we are brave and strong.” A research on the long-term consequences of war rape and coping strategies of survivors in Bosnia and Herzegovina*, 2014, s. 15.

organa žrtve ratnog seksualnog nasilja dobivaju ovu vrstu pomoći uglavnom od nevladinih organizacija.⁴⁸

Žrtve seksualnog nasilja u BiH pate od posttraumatskog stresa, visokog stepena tjeskobe, spolno prenosivih bolesti, anemije, diabetesa, glavobolje i nesаницe,⁴⁹ a novčana naknada za žrtve (koje su uspjele dobiti status žrtve ratnog seksualnog nasilja) nije dovoljna da pored ostalih životnih troškova pokrije i troškove liječenja i lijekova koji su im potrebni.⁵⁰ Nadležne vlasti trebaju poduzeti mjere kako bi omogućile besplatnu zdravstvenu i pravnu pomoć za ove žrtve na području cijele BiH. Jedno od najboljih rješenja bi bilo usvajanje prethodno spomenute Strategije za tranzicijsku pravdu u BiH i Programa za poboljšanje položaja za žene žrtve ratnog silovanja, seksualnog nasilja i torture koji, pred ostalih prava, reguliraju i pravo na besplatnu zdravstvenu i psihološku pomoć za žrtve seksualnog nasilja na teritoriji BiH.

5.4. Pravda za žrtve

Jedna od komponenti reparacije jeste i pravo na satisfakciju, što je propisano UN Osnovnim principima, prema kojima žrtve imaju pravo na "...verifikaciju činjenica i potpuno i javno objavljivanje istine..."⁵¹ Dakle sastavni dio reparacije jeste i kažnjavanje počinitelja krivičnih djela ratnog seksualnog nasilja. No i ova vrsta reparacije se ne sprovodi efikasno u BiH, obzirom na sporost procesuiranja predmeta ratnih zločina. Kako bi se riješio ovaj problem, Vijeće ministara je 2008. godine usvojilo Državnu strategiju za rad na predmetima ratnih zločina, koja propisuje da bi najslabijim i najprioritetnijim predmetima trebali biti okončani do 2015. godine, a svi ostali predmeti, do 2023. godine. No Strategija nije postigla značajne rezultate. Naime Tužilaštvo BiH je prijavilo Nadzornom odboru za praćenje provođenja implementacije Državne strategije za rad na predmetima ratnih zločina da ciljevi postavljeni ovom Strategijom neće moći biti ispunjeni.⁵² Tako je za slučajeve za koje je bilo predviđeno da će biti obrađeni do kraja 2015. godine rok produžen do kraja

---

⁴⁸ Human Rights Council (bilj. 27), p. 96.

⁴⁹ Amnesty International, *Old crimes, same suffering: No justice for survivors of wartime rape in North-East Bosnia and Herzegovina*, 2012, s. 9.

⁵⁰ Amnesty International, *Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju*, 2009, s. 45.

⁵¹ Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava (bilj. 3), p. 22 (b).

⁵² Report of Serge Brammertz, Prosecutor of the International Tribunal for the Former Yugoslavia, provided to the Security Council under paragraph 6 of Security Council resolution 1534, p. 48, sadržano u Letter dated 16 May 2014 from the President of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, addressed to the President of the Security Council, S/2014/351, dostupno na: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_16may2014_en.pdf (očitanje 15.01.2015).

2018. godine.⁵³ Pored toga, jako je nizak broj slučajeva koji se vode pred Sudom BiH u vezi sa ratnim seksualnim nasiljem, u poređenju sa brojem žrtava ovog nasilja, koji se kreće između 20.000 i 50.000.⁵⁴ Na primjer, između 2005 i 2013 godine u BiH je obrađeno ukupno 256 slučajeva u vezi sa ratnim zločinima, od čega se 76 slučajeva ticalo seksualnog nasilja.⁵⁵ Od toga 36 slučajeva je obrađeno pred pred Sudom BiH a 30 pred entitetskim sudovima.⁵⁶ Osim toga, još 35 slučajeva su u tijeku, a broj istraga navoda seksualnog nasilja su u tijeku.⁵⁷ Od ukupno 36 predmeta okončanih pred Sudom BiH, bilo je 73% osuđujućih presuda, što je OSCE ocijenio kao pokazatelj napretka u procesuiranju ratnih zločina.⁵⁸ Osim toga, efikasno procesuiranje ratnog seksualnog nasilja otežava i uska definicija ovog zločina sadržana u domaćoj legislativi, koja nije u skladu sa međunarodnim standardima. Više o ovome u narednom dijelu.

5.4.1. Definicija ratnog silovanja

Pravno reguliranje ratnih zločina, baš kao i reparacijski sistem, u BiH nije unificirano. Prilikom procesuiranja ratnih zločina u BiH na državnom nivou primjenjuju se dva Zakona, Krivični zakon BiH⁵⁹ i Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije⁶⁰ (Krivični zakon SFRJ). Krivični zakon BiH se primjenjuje u postupcima pred Sudom BiH, dok se Krivični zakon SFRJ primjenjuje pred sudovima Entiteta i Brčko Distrikta. U izuzetnim slučajevima pred Sudom Federacije BiH se primjenjuje i Krivični zakon Federacije BiH⁶¹. Međutim, ova tri zakona ne reguliraju na isti način zločin ratnog seksualnog nasilja. Tako Krivični zakon BiH regulira ratno seksualno nasilje u poglavlju VII pod nazivom "Krivična djela protiv čovječnosti i vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom", u dva člana,

---

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Tačan broj žrtava ratnog seksualnog nasilja nije utvrđen, U izvještaju Generalnog sekretara Ujedinjenih nacija se procjenjuje da je broj ovih između 20.000 i 50.000, v. In-depth study on all forms of violence against women A/61/122/Add.1, 2006, p. 146, ali Parlamentarna skupština Vijeća Europe je procijenila da je broj žrtava 20.000, v. Rezoluciju 1670, Sexual violence against women in armed conflict, dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12691&lang=en> (očitanje: 20.09.2014).

⁵⁵ Report of Serge Brammertz (bilj. 52), p. 52.

⁵⁶ Ibid.

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ OSCE, *Borba protiv nekažnjivosti za seksualno nasilje u oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini: postignuti napredak i izazovi Analiza krivičnih postupaka pred Sudom Bosne i Hercegovine u periodu od 2005. do 2013. Godine*, 2014, s. 14, dostupno na: <http://www.osce.org/bs/bih/117054?download=true> (očitanje 25.10.2014).

⁵⁹ Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Sl. gl. BiH 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10

⁶⁰ Čl. 142 Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Sl. l. SFRJ 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340 i 54/90-1773

⁶¹ Krivični zakon Federacije BiH, Sl. gl. Federacije BiH 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14.

član 172(g), koji se odnosi na zločine protiv čovječnosti i član 173(1)(e) koji se odnosi na ratne zločine protiv civilnog stanovništva. S druge strane, Krivični zakon SFRJ priznaje samo silovanje i prinudnu prostituciju kao ratne zločine protiv civilnog stanovništva, a ne definiše seksualno ropstvo, prinudnu trudnoću, prinudno razgolišavanje, te seksualno ponižavanje kao zločine protiv čovječnosti.⁶² Na kraju, Krivični zakon Federacije BiH uopće ne sadrži definiciju zločina protiv čovječnosti i zločina u ratu, stoga se ratno seksualno nasilje tretira kao obično seksualno nasilje.

Definicija ratnih seksualnih zločina u BiH u sva tri prethodno spomenuta Krivična zakona nije u skladu sa međunarodnim standardima, koji se odnose na zločin protiv čovječnosti. Naime, da bi se čin seksualnog nasilja smatrao ratnim zločinom prema sva tri gore navedena Zakona, potrebno je da postoji elemenat prisile: "prisiljavanje druge osobe upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na...".⁶³ Ovakvo definisanje ratnog seksualnog nasilja nije u skladu sa članom 3 Ženevskih konvencija⁶⁴ te članom 8 st.(c)(vi) Rimskog statuta,⁶⁵ koji izostavlja element prisile i time ostavlja mogućnost za šire tumačenje ovog zločina. U praksi sudije su rješavale usko definisanje seksualnog nasilja tako što su koristile praksu međunarodnih sudova, te izostavljale elemenat prisile prilikom odlučivanja da li je nad osobom počinjeno ratno seksualno nasilje.⁶⁶ Međutim, to je moguće samo ukoliko slučaj bude procesuiran, pa stoga postoji mogućnost da se optužnica ne podigne zbog nedovoljno dokaza da je korištena prisila tokom ratnog zločina.⁶⁷

U više navrata stručnjaci za ljudska prava su uputili preporuke BiH da se promijeni definicija silovanja i ukloni riječ „prisila“ iz članova 172 i 173 Krivičnog zakona BiH.⁶⁸ Iako su nadležni organi preduzeli odgovarajuće korake za izmjenu ovih odredbi, to do sada nije urađeno. Naime, izmjene i dopune Zakona nisu usvojene na sjedinici Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine BiH, zbog nedostatka entitetske većine.⁶⁹ Zbog neodgovarajućeg pravnog reguliranja zločina ratnog seksualnog nasilja žrtve ispaštaju. Usko definisanje ovog zločina otežava njegovo efikasno procesuiranje, te ograničava žrtvama pravo na satisfakciju. Stoga bi

---

⁶² Čl. 142. Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (bilj. 60).

⁶³ Čl. 172, 173 (1) (e) Krivičnog zakona BiH (bilj. 59).

⁶⁴ Jugoslavija je 21.04. 1950. potpisala Ženevske konvencije iz 1949, a Protokole iz 1977. 11.06.1979. BiH je formalno postala strana potpisnica ovih Konvencija nakon izvršene sukcesije od 31.12 1992. i, shodno tomu, BiH podliježe primjeni odredaba međunarodnog prava bez obzira da li imaju svojstvo međunarodnog običajnog prava.

⁶⁵ BiH je postala stranka Rimskog statuta 11.04.2002.

⁶⁶ OSCE (bilj. 58), s. 41.

⁶⁷ Ibid, s. 29.

⁶⁸ Committee on the Elimination of Discrimination against Women, *Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of Bosnia and Herzegovina* UN Doc. CEDAW/C/BIH/CO/4-5, 2013, p. 10(b), dostupno na: http://www.trialch.org/fileadmin/user_upload/documents/reports/BIH/INT_CEDAW_COC_BIH_147_60_E.pdf (očitanje 25.10.2015); TRIAL, *General Allegation to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence* (bilj. 5), p. 140; Amnesty International, *Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju* (bilj. 50), ss. 21, 22.

⁶⁹ OSCE (bilj. 58), s. 30.

nadležni organi što prije trebali poduzeti odgovarajuće mjere i izbaciti element prisile iz odredaba koje definiraju zločin ratnog seksualnog nasilja.

6. Žrtve ratnog seksualnog nasilja kao svjedoci pri suđenjima ratnim zločinima

Žrtve ratnog seksualnih nasilja imaju značajnu ulogu na suđenjima za ratne zločine. Uzevši u obzir dugi period koji je prošao od zločina do suđenja, iskazi svjedoka imaju značajan utjecaj na ishod sudskog procesa. No da bi žrtve učestvovala u postupcima koji se tiču ratnih zločina neophodno je da imaju odgovarajuću zaštitu i podršku. U BiH mjere zaštite svjedoka se reguliraju Zakonom o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka⁷⁰ i Zakonom o programu za zaštitu svjedoka u BiH⁷¹. Međutim u praksi, zbog ograničenih sredstava sudova, nedostatka podrške odgovarajućih psihologa, te pritiska da se slučajevi ratnih zločina što brže procesuiraju, svjedoci nisu adekvatno zaštićeni. Kao posljedica toga žrtve ratnog seksualnog nasilja se ne osjećaju dovoljno bezbjedno i ne žele da svjedoče, što predstavlja značajnu prepreku u uspješnom procesuiranju ratnih zločina. Tako je bilo slučajeva gdje su žrtve donosile tužiocima medicinsku dokumentaciju kako bi dokazali da zbog prevelikih trauma nisu u mogućnosti da sarađuju.⁷² Štaviše, prema statistici samo 7-10% žrtava seksualnog nasilja tokom rata u bivšoj Jugoslaviji je prijavilo ovaj zločin.⁷³

Nedovoljna zaštita svjedoka je posebno izražena na nivou kantonalnih i okružnih sudova, gdje sudovi, zbog slabe opremljenosti i nedostatka adekvatnih prostorija i tehničkih uslova, često nisu u mogućnosti da organiziraju svjedočenja zaštićenih svjedoka u skladu sa zakonima o zaštiti svjedoka.⁷⁴ Zakon propisuje da se u izuzetnim slučajevima, kada okolnosti tako zahtijevaju, svjedok može saslušati putem tehničkih uređaja za prijenos slike i zvuka, tako da mu stranke i branilac mogu postavljati pitanja i bez toga da su fizički prisutni u prostoriji gdje se svjedok nalazi.⁷⁵ No ne posjeduju svi kantonalnih i okružnih sudova u BiH digitalne audio i

---

⁷⁰ Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Sl. gl. BiH 3/03, 21/03 i 61/04 i 55/05.

⁷¹ Zakon o programu za zaštitu svjedoka u BiH, Sl. Gl. BiH 29/04. Pored toga, donešeni su i zakoni na nivou entiteta, U Federaciji BiH je to Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Sl. gl. Federacije BiH 36/03/, Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku, Sl. gl. Republike Srpske 48/03 i Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Sl. gl. Brčko distrikta BiH 10/03, 8/07 i 19/07.

⁷² Razvojni program Ujedinjenih nacija UNDP, *Procjena stanja i potreba kantonalnih / okružnih tužilaštava i sudova na polju podrške i zaštite svjedoka / žrtava u predmetima ratnih zločina u BiH*, s. 52.

⁷³ Amnesty International, *Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju*, (bilj. 50), s. 7.

⁷⁴ Godišnji izvještaj Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine za 2013. Godinu, s. 23; Strategija tranzicijske pravde u BiH 2012-2016 (bilj. 4), s. 29.

⁷⁵ Čl. 86 st. 6 Zakona o krivičnom postupku BiH (bilj. 25).

video opreme u svrhu svjedočenja ugroženih ili zaštićenih svjedoka, što znači da nisu u mogućnosti da pruže potpunu zaštitu svjedocima. Pored toga, u nekoliko slučajeva došlo je i do otkrivanja identiteta zaštićenih svjedoka, kojima je prije ili poslije suđenja.⁷⁶ Dešavalo je se i da tužitelj, u svrhu što efikasnijeg procesuiranja ratnih zločina nagovori žrtve seksualnog nasilja da svjedoče bez zaštite.⁷⁷ Na primjer, zabilježen je slučaj pred Okružnim sudom u Bijeljini, gdje je djevojka, nakon nagovora tužitelja pristala na svjedočenje bez zaštitnih mjera, jako traumatično podnijela susret sa silovateljem.⁷⁸

Dalje, svjedoci ne dobivaju adekvatnu psihološku pomoć za vrijeme sudskog procesa. Iako Zakon propisuje da svjedoci imaju pravo na psihološke, socijalne i stručnu pomoć.⁷⁹ Međutim pružanje psihološke podrške pred nadležnim sudovima u BiH nije jednaka. Naime nemaju svi sudovi mogućnosti da pruže psihološku podršku svjedocima. Na primjer, pri Sudu u Istočnom Sarajevu ne postoji osoba koja radi na pružanju psihološke pomoći svjedocima za vrijeme suđenja, dok u Uredu Tužitelja ovu funkciju obavlja jedna osoba.⁸⁰ Dalje, pri Sudu u Banja Luci jedna osoba radi na pružanju podrške svjedocima za vrijeme suđenja, međutim u Uredu Tužitelja ovakve osobe nema.⁸¹ Uz pomoć UNDP-a neki gradovi, kao npr. Travnik i Bihać su dobili urede za podršku svjedocima. Međutim, problemi mogu nastati kada UNDP prestane finansirati Ured za podršku svjedocima, stoga vlasti BiH trebaju osigurati sredstva kako bi se i u budućnosti osigurao rad ovih Ureda.⁸²

Iako prvobitna odgovornost za poboljšanje statusa svjedoka ratnog seksualnog nasilja počiva na vlastima BiH, one nisu poduzele značajniju inicijativu ka poboljšanje statusa svjedoka ratnog seksualnog nasilja.⁸³ Na drugu stranu, nevladine organizacije u BiH aktivno rade na poboljšanja položaja svjedoka ratnog seksualnog nasilja. Na primjer, krajem 2013. godine je pokrenut projekta „Poboljšanje položaja žena žrtava rata u BiH“, koji ima za cilj da unaprijedi položaj žena žrtava silovanja i torture prilikom svjedočenja pred Sudovima, a obuhvata područje cijele BiH. Aktivnosti projekta se odnose na pružanje pravne i psihološke pomoći žrtvama prije, u toku i nakon suđenja, jačanje kapaciteta organizacija civilnog društva koje rade na pružanju pomoći ovim žrtvama s namjerom uspostavljanja međusobnog partnerstva, ali i partnerstva sa državnim institucijama.⁸⁴ Svjedočenje o silovanju i drugom

---

⁷⁶ TRIAL, *Follow-Up Report on the Implementation of the Recommendations Issued by the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences after her Mission to Bosnia and Herzegovina*, 2014, p. 49-50.

⁷⁷ Ibid, p. 51.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Čl. 6 Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka (bilj. 70).

⁸⁰ TRIAL, *Follow-Up Report on the Implementation of the Recommendations Issued by the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences after her Mission to Bosnia and Herzegovina* (bilj.76), p. 43.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid, p. 42.

⁸³ Ibid, p. 48.

⁸⁴ V. web stranicu: <http://www.fld.ba/novost/9676/poboljsanje-polozaja-zena-zrtava-rata-u-bih> (očitanje 25.10.2015).

seksualnom nasilju koje su pretrpjele za vrijeme rata je jako teško za žrtve jer se one vraćaju u prošlost i ponovno proživljavaju traume. Uz to, iskazi ovih žrtava imaju veliki značaj u suđenjima za ratne zločine. Stoga bosanskohercegovačke vlasti trebaju preduzeti odgovarajuće mjere kako bi se pojačale mjere zaštite svjedoka za ratno seksualno nasilje, te osigurala odgovarajuću podršku stručnjaka pred svim sudovima u BiH.

7. Muške žrtve ratnog seksualnog nasilja u Bosni i Hercegovini

Za vrijeme rata 1992-1995 pored žena i muškarci su bili žrtve ratnog seksualnog nasilja. Procjenjuje se da je oko 3000 muškaraca su silovano tokom rata.⁸⁵ U patrijarhalnom društvu u BiH seksualno nasilje nad muškarcima se smatra kao umanjivanje muškosti, te se muške žrtve silovanja mnogo više stigmatiziraju od ženskih. Sve odredbe bosanskohercegovačkih zakona, koje definiraju ratno seksualno nasilje, osim prisilne trudnoće, odnose se i na muškarce. Stoga i muškarci, baš kao i žene, koji dokažu da je nad njima počinjeno seksualno nasilje za vrijeme rata mogu podnijeti zahjev za reparacije, te ostvariti sva prava predviđena zakonskim odredbama. Međutim, zbog straha od stigmatizacije muške žrtve veoma rijetko pričaju o ovakvim traumama. Na primjer, predstavnik Udruženja Logoraša Novi Grad, Amir je rekao da niti jedna muška žrtva koja je bila silovana za vrijeme rata nije željela razgovarati o nasilju koje je pretrpjela.⁸⁶ Štaviše, muškarci mnogo rjeđe od žena pristaju da svjedoče na sudu kada je u pitanju ratno seksualno nasilje.⁸⁷ Stoga vlasti trebaju da obrate posebnu pažnju na muške žrtve ratnog seksualnog nasilja, koji na prvom mjestu trebaju besplatnu psihološku pomoć od strane stručnih osoba za seksualno nasilje nad muškarcima. Stručna psihološka pomoć bi pomogla muškim žrtvama da se suoče sa traumama i strahom od stigmatizacije, te svjedoče o zločinima koji su nad njima počinjeni.

---

⁸⁵ Šoštarić, (bilj. 37), s. 19.

⁸⁶ Intervju sa Amirom Smječanin, predsjednikom Udruženja logoraša Novi Grad.

⁸⁷ Šoštarić, (bilj. 37), s. 13.

8. „Nevidljiva djeca“ – djeca rođena kao posljedica ratnog seksualnog nasilja

Silovanje žena u BiH je bio instrumenat etničkog čišćenja, a jedan od ciljeva je bila prisilna trudnoća žena.⁸⁸ Djeca rođena kao posljedica silovanja za vrijeme proteklog rata je tema kojoj se skoro pa nikako ne raspravlja u BiH. Njihov položaj nije reguliran, a ne postoje bilo kakvi podaci o broju ovakve djece, s obzirom da nije vođena nikakva evidencija o njihovom rođenju. Nakon poroda, veliki broj žena se odrekao djece koje su rodila kao posljedicu silovanja, te su takva djeca smještena u domove za nezbrinutu djecu i većina njih nije upoznata sa svojim porijeklom.⁸⁹ Štaviše, ni osobe zaposlene u centru za socijalnu zaštitu i u domovima za nezbrinutu djecu nisu upoznati sa porijeklom djece o kojoj se brinu, tako da ne znaju tačno koja djeca su rođena na ovakav način.⁹⁰ Na primjer, direktorica Dječijeg doma Vojo u Tuzli je rekla da su samo u 1993. godini primili oko 700 djece, a kapacitet doma je bio 110 mjesta, stoga je moguće je da su mnogi od od te djece bili bebe silovanih žena.⁹¹ No uzevši u obzir okolnosti situacije u to vrijeme, imali su druge važnije zadatke od vođenja detaljne evidencije o porijeklu te djece.⁹² Djeca koja su kasnije usvojena su podlijegala uobičajenim pravilima zaštite svojih identiteta i onih njihovi posvojitelji.⁹³ Također, postoje i slučajevi gdje su supružnici majki odlučili zadržati dijete, a to su učinili na način da suprug majke prizna očinstvo nad djetetom, i nikada ne kažu djetetu istinu o njegovom začeću.⁹⁴

Iako su djeca rođena silovanjem za vrijeme rata punoljetna sada, državne vlasti imaju odgovornost prema njima, jer i oni, baš kao i žrtve ratnog seksualnog nasilja su žrtve ratnih zločina. Nadležni organi bi trebale preduzeti odgovarajuće mjere, te omogućiti ovoj kategoriji žrtava u sklopu prava na reparacije. Prilikom razvijanja programa za pomoć ovim žrtvama treba uključiti nevladine organizacije koje se bave pružanjem pomoći žrtvama ratnog seksualnog nasilja, obzirom da su one najaktivnije u ovom domenu i imaju podatke o broju djece rođene na ovaj način, koji su registrirani kod njih. Također, nevladine organizacije su upoznate i sa potrebama ove kategorije žrtava, što na prvom mjestu treba potražiti kod Na primer, zaposlenici Udruženja Žena-žrtva rata za određeni broj djece znaju da su rođena na ovaj način, a Udruženje brine o jednom takvom djetetu, te mu finansira školovanje.⁹⁵

---

⁸⁸ Rape and abuse of women in the areas of armed conflict in the former Yugoslavia, Rezolucija Generalne skupštine UN-a A/RES/48/143, p. 2, dostupno na: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r143.htm> (očitanje 28.10.2015).

⁸⁹ B. Bećirbašić, Dž. Šečić, *Invisible casualties of war*, s. (79-82) 79, u R. Bryant-Jefferies, *Counselling Victims of Warfare: Person-centred Dialogues* United Kingdom 2005.

⁹⁰ Joana Daniel-Wrabetz, *Children Born of War Rape in Bosnia-Herzegovina and the Convention on the Rights of the Child*, u *Children Born of War: Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones* (Carpenter, ed., 2007, 2. 26).

⁹¹ Belma Bećirbašić, Dženana Šečić (bilj. 89).

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Intervju sa Bakirom Hasečić, predsjednicom udruženja Žena-žrtva rata.

⁹⁵ Ibid.

9. Zaključak

Vlasti u BiH niti 20 godina poslije okončanja rata nisu uspjeli uspostaviti jedinstven i efikasan sistem reparacija, stoga žrtve ratnog seksualnog nasilja ne mogu da ostvare svoja prava u potpunosti. Zbog odsustva jedinstvenog pravnog okvira koji regulira pravo na reparacije na području cijele BiH, žrtve ratnog seksualnog nasilja u BiH nemaju jednak tretman u entitetima niti kantonima, što u konačnici dovodi do diskriminacije žrtava na osnovu njihovog prebivališta. Iako se, naizgled, čini da su žrtve koje ostvaruju pravo u Federaciji BiH u boljem položaju od onih koji pravo ostvaruju u RS, jer im se priznaje status posebne kategorije civilnih žrtava i nisu ograničene rokom za podnošenje zahtjeva za reparacije, žrtve u Federaciji BiH imaju vrlo ograničenu podršku. Pored toga, većina prava ovih žrtava je regulirana kantonalnim zakonima, koji također nisu međusobno usklađeni.

Podršku žrtvama ratnog seksualnog nasilja uglavnom pružaju nevladine organizacije, koje se u većini slučajeva finansiraju strane međunarodne organizacije, pri čemu je učestvovanje državnih vlasti minimalno. No, aktivan rad nevladinih organizacija u ovom domenu ne oslobađa državne vlasti obaveze da obezbijede reparacije za žrtve. Stoga nadležni državni organi trebaju što prije usvojiti Strategiju za tranzicijsku pravdu u BiH i Program za poboljšanje položaja za žene žrtve ratnog silovanja, seksualnog nasilja i torture koji se odnose na poboljšanje položaja i reparacijskog sistema u BiH, koji će obezbijediti jednak tretman svim žrtvama ratnog seksualnog nasilja u BiH i poštivanje načela nezastarijevanja ratnih zločina.

Na nepovoljan položaj žrtava ratnog seksualnog nasilja utiče i neefikasnost procesuiranja zločina ratnog seksualnog nasilja, što je uzrokovano, između ostalog i uskom definicijom ovog zločina, sadržanom u Krivičnim zakonima. Štaviše, žrtve nisu adekvatno zaštićene ni kada svjedoče na sudu o nasilju koje su pretrpjele. Iz ovih razloga nadležne vlasti trebaju preduzeti odgovarajuće mjere kako bi se definicija ovog zločina uskladila sa međunarodnim standardima, te žrtvama obezbijedila adekvatna zaštita i podrška prilikom njihovog svjedočenja na sudu. Na kraju, posebne mjere trebaju biti preduzete kada je u pitanju ostvarivanje prava muških žrtava te djece rođene kao posljedica ratnog seksualnog nasilja u BiH, koji zaslužuju da im se posveti više pažnje, obzirom da su i oni žrtve rata. Prethodno navedene mjere za poboljšanje položaja žrtava ratnog seksualnog nasilja će doprinijeti efikasnijem sprovođenju sistemu reparacija, ali i tranzicijske pravde u BiH.

LITERATURA

Izvještaji i knjige

Amnesty International (2012). *Old crimes, same suffering: No justice for survivors of wartime rape in North-East Bosnia and Herzegovina*. United Kingdom; Amnesty International.

Amnesty International (2009). *Čija pravda? Žene Bosne i Hercegovine još čekaju*. United Kingdom; Amnesty International.

Bećirbašić, B. Šečić, Dž. (2005). *Invisible casualties of war*, u Bryant-Jefferies R. *Counselling Victims of Warfare: Person-centred Dialogues*. London; Taylor & Francis Ltd

Committee on the Elimination of Discrimination against Women (2013). *Concluding observations on the combined fourth and fifth periodic reports of Bosnia and Herzegovina*. UN Doc. CEDAW/C/BIH/CO/4-5. Dostupno na: http://www.trialch.org/fileadmin/user_upload/documents/reports/BiH/INT_CEDAW_COC_BIH_14760_E.pdf

Council of Europe. Sexual violence against women in armed conflict. Dostupno na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=12691&lang=en>

Medica Zenica & medica mondiale (2014). *“We are still alive. We have been harmed but we are brave and strong.” A research on the long-term consequences of war rape and coping strategies of survivors in Bosnia and Herzegovina*;

Godišnji izvještaj Visokog sudskog i tužilačkog vijeća Bosne i Hercegovine za 2013. godinu.

Human Rights Council (2013). *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences*. Dostupno na: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A-HRC-23-49-Add3_en.pdf

Letter dated 16 May 2014 from the President of the International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991, addressed to the President of the Security Council, S/2014/351. Dostupno na: http://www.icty.org/x/file/About/Reports%20and%20Publications/CompletionStrategy/completion_strategy_16may2014_en.pdf

Daniel-Wrabetz, J. (2007). *Children Born of War Rape in Bosnia-Herzegovina and the Convention on the Rights of the Child*, u *Children Born of War: Protecting Children of Sexual Violence Survivors in Conflict Zones*: Carpenter.

OSCE (2014). *Borba protiv nekažnjivosti za seksualno nasilje u oružanom sukobu u Bosni i Hercegovini: postignuti napredak i izazovi Analiza krivičnih postupaka pred Sudom Bosne i Hercegovine u periodu od 2005. do 2013. godine*. Bosna i Hercegovina; OSCE Misija u Bosni i Hercegovini. Dostupno na: <http://www.osce.org/bs/bih/117054?download=true>

OSCE (2009). *Obrazloženje presuda u predmetima ratnih zločina u Bosni i Hercegovini: Izazovi i pozitivni primjeri*. Bosna i Hercegovina; OSCE Misija u Bosni i Hercegovini. Dostupno na: http://www.oscebih.org/documents/osce_bih_doc_2010122314244699ser.pdf

Šoštarić, M. (2012). *War Victims and Gender-Sensitive Truth, Justice, Reparations and Non-Recurrence in Bosnia and Herzegovina*. Impunity Watch. Dostupno na: http://www.impunitywatch.org/docs/Gender_Research_Report_BiH_English.pdf

Razvojni program Ujedinjenih nacija UNDP. *Procjena stanja i potreba kantonalnih / okružnih tužilaštava i sudova na polju podrške i zaštite svjedoka / žrtava u predmetima ratnih zločina u BiH*.

Strategija tranzicijske pravde u BiH 2012-2016. Dostupno na: <http://www.mpr.gov.ba/aktuelnosti/propisi/konsultacije/Strategija%20TP%20-%20bosanski%20jezik%20fin%20doc.pdf>

TRIAL (2014). *Follow-Up Report on the Implementation of the Recommendations Issued by the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences after her Mission to Bosnia and Herzegovina*.

TRIAL (2014). *General Allegation to the Special Rapporteur on Truth, Justice, Reparations and Guarantees of Non-recurrence*. Dostupno na: http://www.trial-ch.org/fileadmin/user_upload/documents/CAJ/BH/TRIAL_BiH_GA_SRTJ_Feb2014.pdf

TRIAL (2015). *Ostvarivanje zahtjeva za naknadu štete žrtava ratnih zločina u okviru krivičnih postupaka u Bosni i Hercegovini – stanje, problemi i perspektive*. Dostupno na: http://diskriminacija.ba/sites/default/files/TRIAL_CompensationClaim_analysisBOS.pdf

Vodič za ostvarivanje prava iz socijalne zaštite (2011). Dostupno na: http://www.rightsforall.ba/publikacije-bs/docs-bs/vodic_socijalna_zastita.pdf

War on Women: Time for Action to End Sexual Violence in Conflict (2011). Canada: Nobel Women's Initiative.

Pravni akti

Haške konvencije o zakonima i običajima rata na kopnu. Dostupno na:
http://www.vs.rs/content/attachments/CMO/Radni_materijal_za_pripremu-MHP_zbirka_2013_Srb_Eng.pdf

Krivični zakon Bosne i Hercegovine, Sl. gl. BiH 3/03, 32/03, 37/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i 8/10

Krivični zakon Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Sl. l. SFRJ 44/76-1329, 36/77-1478, 34/84-895, 37/84-933, 74/87-1743, 57/89-1441, 3/90-63, 38/90-1217, 45/90-1340 i 54/90-1773

Krivični zakon Federacije BiH, Sl. gl. Federacije BiH 36/03, 37/03, 21/04, 69/04, 18/05, 42/10, 42/11, 59/14 i 76/14

Konvencija protiv mučenja i drugih surovih, nehumanih ili ponižavajućih tretmana. Dostupno na:
<http://www.unmikonline.org/regulations/unmikgazette/05bosniak/BConAgainstTorture.pdf>

Osnovna načela i smjernice za ostvarivanje prava na pravni lijek i reparacije žrtava teških kršenja međunarodnog prava ljudskih prava i ozbiljnih povreda međunarodnog humanitarnog prava, Rezolucija /RES/60/147. Dostupno na:
<http://www.refworld.org/docid/4721cb942.html>

Rezolucija 1325 “Žene, mir i sigurnost“. Dostupno na:
<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BFCF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/WPS%20SRES1325%20.pdf>

Rimski Statut za Međunarodni Krivični Sud. Dostupno na:
<http://minoritycentre.org/library/rimski-statut-me%C4%91unarnodnog-krivi%C4%8Dnog-suda>

Upustvo o postupku priznavanja statusa civilne žrtve rata, Sl. gl. Federacije BiH 62

Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom, Sl. gl. Federacije BiH 36/99, 54/04, 39/06 i 14/09

Zakon o zaštiti civilnih žrtava rata Republike Srpske, Sl. gl. 25/93, 32/94, 37/07, 60/07, 111/09 i 118/09

Zakon o krivičnom postupku BiH br. 3/03, 32/03, 36/03, 26/04, 63/04, 13/05, 48/05, 46/06, 76/06, 29/07, 32/07, 53/07, 76/07, 15/08, 58/08, 12/09, 16/09 i 93/09

Zakon o zaštiti svjedoka u krivičnom postupku, Sl. gl. Republike Srpske 48/03

Zakon o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka, Sl. gl. Brčko distrikta BiH 10/03, 8/07 i 19/07

Zakon o parničnom postupku Federacije BiH, Sl. gl. Federacije BiH 53/03, 73/05 i 19/06

Ženevske konvencije o zaštiti civila za vrijeme rata. Dostupno na:
http://www.vs.rs/content/attachments/CMO/Radni_materijal_za_pripremu-MHP_zbirka_2013_Srb_Eng.pdf

Ženevske konvencije o postupanju sa ratnim zarobljenicima. Dostupno na:
http://www.vs.rs/content/attachments/CMO/Radni_materijal_za_pripremu-MHP_zbirka_2013_Srb_Eng.pdf

IRINA TERZIC

✉ irina.terr@gmail.com

OBRAZOVANJE

Univerzitet u Limeriku, Limerik, Irska 2011-2012

Master prava, smjer: Ljudska prava u krivičnom pravosuđu

Univerzitet u Sarajevu, Pravni fakultet, Sarajevo,

Bachelor prava **2007-2011**

RADNO ISKUSTVO

• **Analitičar podataka**

Razvojni Program Ujedinjenih nacija (UNDP)

Sarajevo, BiH

2.2016 - trenutno

6 - 10.2015

• **Stručnjak za ljudska prava, Koledž Evrope, Belgija**

2 - 5. 2015

• **Pripravnik, UNDP, Sarajevo, BiH**

7 - 10.2014

• **Asistent za istraživanje/Pripravnik,**

Ured za pravne poslove Ujedinjenih nacija, New York,

SAD

2 - 5.2014

• **Pripravnik, UNDP, Sarajevo, BiH**

7 - 10.2013

• **Pripravnik, Notarski ured, B&H**

11.2012 - 5.2013

JEZICI

• **Engleski**

• **Francuski**

• **Španski**

PUBLIKACIJE

- "Promocija ljudskih prava i zaštita prava manjina u jugoistočnoj Evropi" - Nacionalni izvještaj Vijeća Evrope
- Studija člana 48, Vol. III, Suplement br. 7-9 Repertuara prakse organa Ujedinjenih nacija
- Diskriminacija religijskih manjina u Bosni i Hercegovini, Fondacija Centar za javno pravo br. 18, Sarajevo 2014 i knjiga "Sekularnost i religija: BiH i regija", Sarajevo 2015
- Magistarski rad: "Dometi i ograničenja Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda"